

Список використаних джерел :

1. Конституція України Відомості Верховної Ради України, 1996, №30, ст. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Відомості Верховної Ради. 2015. № 28. Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів". Відомості Верховної Ради, 2016, № 31, ст.545 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Пільков К. М.,
*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
 старший науковий співробітник відділу
 міжнародного приватного права та правових проблем
 євроінтеграції Науково-дослідного інституту приватного права і
 підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака
 Національної академії правових наук України*

ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ *RES JUDICATA* У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Укорінений у вітчизняній судовій практиці і визнаний у правничій науці принцип *res judicata* утверджує значення остаточності судового рішення, цінність якого визнана в усіх розвинених правових системах світу, а у Європі також особливо зауважена у практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), на що ми вже звертали увагу у більш ранніх дослідженнях [5, с. 24; 8, с. 234]. Визнаний він також в інших правових системах, сформованих під впливом європейської правової традиції, зокрема в африканській міжнародній системі захисту прав людини [3, с. 239].

В Європі стосовно його значення як елемента верховенства права склався консенсус, втілений у численній практиці ЄСПЛ [7, с. 166] Найбільш повно значення цього принципу як гарантії забезпечення прав людини викладено у § 61 рішення ЄСПЛ від 28 жовтня 1999 року у справі «Брумареску проти Румунії»

(заява № 28342/95) [1], §§ 61 та 63 рішення від 12 січня 2006 року у справі «Кегая та інші проти Болгарії» (заяви № 47797/99 та 68698/01) [4] та низці інших. Розвиваючи практику, викладену у рішеннях у справах Брумареску проти Румунії та «Кегая та інші проти Болгарії», ЄСПЛ у справі «Есертас проти Литви» (заява № 50208/06) у §§ 20–25 рішення від 31 травня 2012 року відзначив, що право на справедливий судовий розгляд за § 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, розтлумачене у світлі принципів верховенства права та правової визначеності, охоплює також вимогу, що у випадку, коли суди остаточно вирішили певне питання, їх рішення не повинне бути поставлене під питання. Принцип *res judicata* вимагає, аби жодна із сторін не мала можливості досягти перегляду остаточного і обов'язкового судового рішення лише з метою одержання можливості перегляду і повторного вирішення справи. Суд звернув увагу на те, що в усіх правових системах дія принципу *res judicata* стосовно рішень судів має певні обмеження. При цьому Суд вказав, що ситуація, коли певні факти, які вже були встановлені остаточною рішенням в одній справі, надалі переглядаються судами у новій справі між тими ж сторонами, є подібною до тієї, коли після повторного порушення провадження обов'язкове і таке, що підлягає примусовому виконанню, рішення виявляється анульованим в цілому. Як наслідок, така ситуація може також становити порушення принципу правової визначеності з порушенням § 1 статті 6 Конвенції [2]. З цих тез можна виокремити елементи, які за практикою ЄСПЛ, покриває принцип *res judicata*. Як бачимо, він охоплює внутрішній та зовнішній ефекти остаточності, тобто неприпустимість безпідставного втручання в остаточне рішення в межах того процесу, в якому його було ухвалено, наприклад внаслідок невиправданих екстраординарних переглядів або безпідставних поновлень доступу до ординарних механізмів перегляду, зокрема апеляції, а також неприпустимість перегляду результату вирішення справи в іншому провадженні. Принцип також, як видно, охоплює преюдицію, тобто не обмежується лише остаточністю вирішення певної суперечки в цілому, а й торкається преклюзивного значення встановлення певних обставин у судовому процесі.

Проаналізувавши практику ЄСПЛ стосовно принципу *res judicata*, Є. Колдов виокремив складові частини цього принципу саме в контексті цієї практики: а) наявність істотних підстав для перегляду судового рішення, яке набрало законної сили; б) наявність обмеженого кола підстав для перегляду судових рішень за ініціативою посадових осіб держави, які не були учасниками справи; в) дотримання порядку оскарження судових рішень; г) заборона безпідставного поновлення строків апеляційного оскарження; д) заборона оскарження судових рішень з метою нового розгляду справи (замасковане оскарження); е) заборона подачі тотожних позовів; є) дотримання правил преюдиції [6, с. 67]. З таким широким тлумаченням обсягу принципу *res judicata* у практиці ЄСПЛ в цілому можна погодитись, при цьому відзначивши, що він хоча й зачіпає важливі для особи процесуальні права, сам становить скоріше механізм або необхідну складову механізму забезпечення права більш високого порядку, а саме конвенційного права на справедливий суд, яке, своєю чергою, є процесуальною гарантією інших конвенційних прав.

Т. Цувіна відносить принцип *res judicata* до елементів права на справедливий суд, які становлять групу загальних процесуальних гарантій верховенства права [9, с. 376].

Отже, принцип *res judicata*, сам не втілюючи конкретне право, передбачене Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, становить необхідну складову механізму забезпечення конвенційного права на справедливий суд, що є частиною процесуальних гарантій існування верховенства права як метапринципу і середовища, у якому можуть бути реалізовані права і свободи людини.

Список використаних джерел:

1. Brumarescu v. Romania (Application no. 28342/95), European Court of Human Rights Judgment (Merits) of 28 October 1999. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58337> (дата звернення 04.12.2022).

2. *Esertas v. Lithuania* (Application no. 50208/06), European Court of Human Rights Judgment (Merits and Just Satisfaction) of 31 May 2012. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-111215> (дата звернення 04.12.2022).

3. *Jamali A., Faix M. The application of the doctrine of res judicata in the context of the African Court on Human and Peoples' Rights: analysis of the court's decisions in The Gombert and Dexter cases. Comparative Law Review. 2021. No. 27. P. 235–253. DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/CLR.2016.006>.*

4. *Kehaya and others v. Bulgaria* (Applications nos. 47797/99 and 68698/01), European Court of Human Rights Judgment (Merits and Just Satisfaction) of 12 January 2006. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72559> (дата звернення 04.12.2022).

5. *Pilkov K. Reopening cases following judgments of the European Court of Human Rights: Room for a European Consensus? Access to Justice in Eastern Europe. 2022. Issue 4(16). P. 1–28. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.4-a000415>*

6. Колдов Є. О. Елементи принципу *res judicata* у цивільному судочинстві у практиці ЄСПЛ. *Право і суспільство*. 2021. № 5. С. 65–73. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.5.9>

7. Пільков К. М. Забезпечення дії принципу *res judicata* як складової права на справедливий суд: компонентний аналіз судового рішення. *Особливості правового забезпечення інтересів держави та суб'єктів приватного права в умовах системних суспільних криз: збірник наукових праць*. За заг. ред. док. юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. Д. Крупчана. К., 2019. С. 164–177.

8. Пільков К. М. Новий розгляд справи після скасування рішення Верховним Судом: проблеми забезпечення змагальності та права на справедливий суд. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 233–242. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/56>.

9. Цувіна Т. Принцип верховенства права у практиці Європейського суду з прав людини. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 373–379. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2019.66>.

Рудницька О. П.,
*кандидат юридичних наук, завідувач
кафедри права та публічного управління
Житомирського державного університету
імені Івана Франка*
Дем'янюк В. М.,
*здобувачка вищої освіти СВО бакалавра
спеціальності 081 Право історичного
факультету Житомирського державного
університету імені Івана Франка*

ДІАЛОГ ТА МЕДІАЦІЯ ЯК НЕЮРИСДИКЦІЙНА ФОРМА ЗАХИСТУ

Зазвичай захист порушених прав і законних інтересів, вирішення правових конфліктів пов'язують із правосуддям. Незалежне, дієве та прозоре функціонування системи правосуддя є основою реалізації принципу верховенства права закріпленого у статті 8 Конституції України й важливим елементом захисту та забезпечення основних прав і свобод людини. Поряд з тим юрисдикційна форма захисту не завжди відповідає очікуванням сторін, не завжди необхідна та доцільна у тих спорах, що виникають у сфері цивільно-правових відносин. Через перевантаженість судової системи, тривалість та складність судового процесу загалом як в Україні, так і закордоном, дедалі частіше застосовується поняття неюрисдикційних форм захисту прав.

Медіація – є одним із найбільш поширених у світі способів альтернативного вирішення правових спорів, що передбачає участь незалежної особи – медіатора. Цивільні правовідносини є найбільш сприятливими для застосування процедури посередництва в силу своєї диспозитивності.

Медіація в цивільному процесі України являє собою процедуру позасудового вирішення цивільно-правових конфліктів, що спрямована на самостійне досягнення сторонами рішень щодо позасудового врегулювання конфлікту за дотримання вимог цивільного законодавства. Вона будується на засадах добровільної участі, самовизначення та рівності сторін, конфіденційності інформації, незалежності та неупередженості медіатора. Тобто сам процес полягає